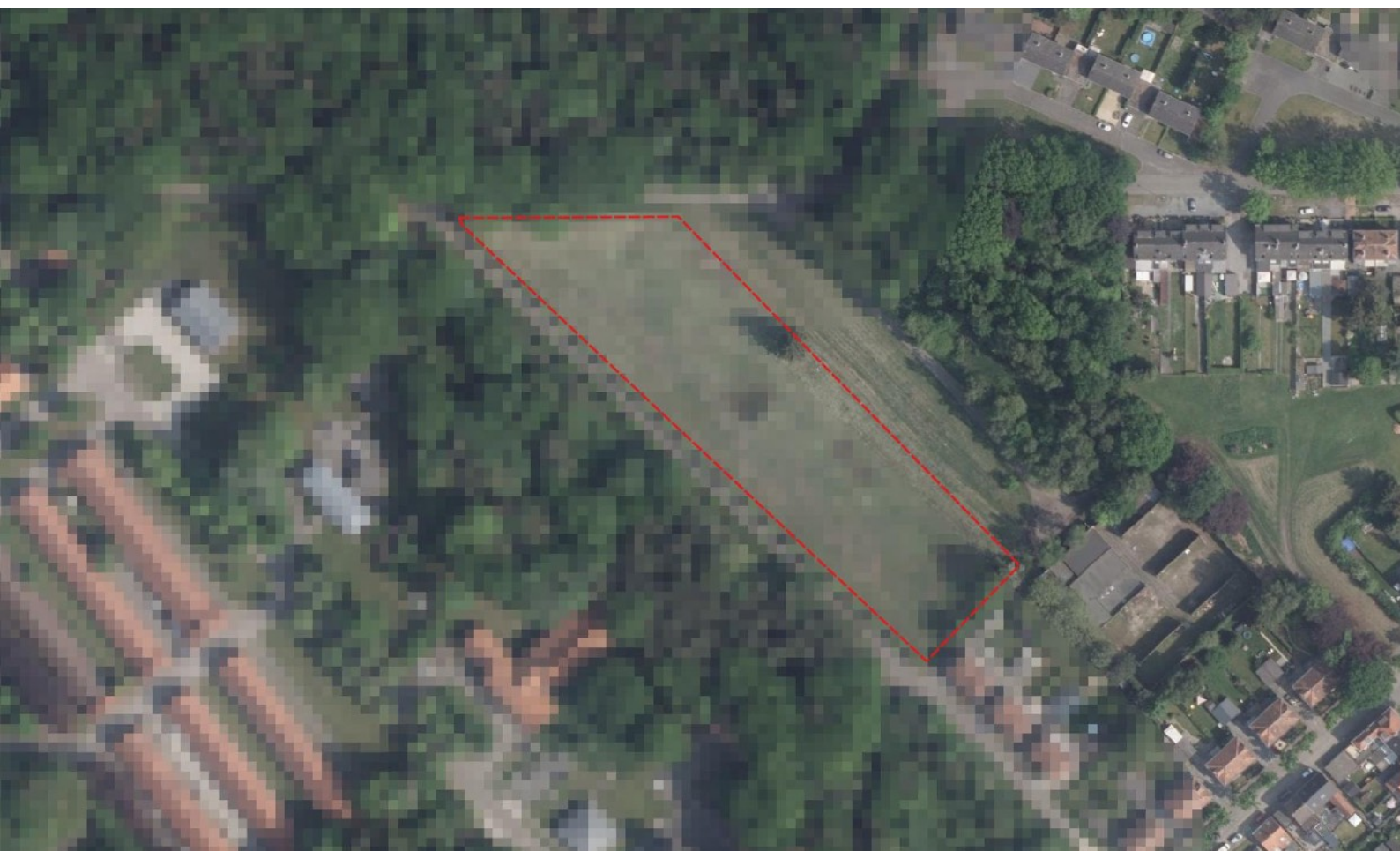

Archeologienota Brasschaat Halenlei Programma van maatregelen

COLOFON

Titel

Archeologienota Brasschaat Halenlei

Auteurs

Marleen Arckens, Niels Geelen, Jan De Beenhouwer

Plaats en datum

Wijnegem 10 september 2019

Fodio Rapport Folio 15

Wettelijk Depot D/2019/13.179/17

Projectcode

2019H279

Uitvoerder

Fodio

Turnhoutsebaan 277

B-2110 Wijnegem

fodio@fodio.be

erkend archeoloog: Fodio OE/ERK/archeoloog/2015/0067

Kaft

Luchtfoto winter 2018 © Geopunt

© Fodio.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of op enige wijze hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze.

Inhoud

2 Programma van maatregelen	35
2.1 Gemotiveerd advies	35
2.2 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem.....	37
2.2.1 Administratieve gegevens.....	37
2.2.2 Onderzoeksstrategie en methode	38
2.2.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	39
2.2.4 Onderzoekstechnieken proefsleuvenonderzoek	40

2 Programma van maatregelen

2.1 Gemotiveerd advies

Het onderzoeksgebied ligt in Maria-ter-Heide, een kerkdorp van Brasschaat, ca. 4 km ten noordoosten van Brasschaat centrum. Het grenst in het noorden aan de Nieuwpoortlei en in het zuidwesten aan de Halenlei. De Halenlei vormt de oostelijke grens van het Kamp van Brasschaat.

Centraal binnen het onderzoeksgebied worden 5 bouwvolumes met elk een oppervlakte van 310m² voorzien op één bouwlijn. De meergezinswoningen met drie bouwlagen worden voorzien van drie staanplaatsen voor auto's grenzend aan de zuidgevels, een lift, een toerit vanaf de Halenlei, een regenwaterput en parkeerplaatsen.

De gebouwen worden grotendeels opgetrokken in de zone waarbinnen reeds de afbraak van de vroeg 20-ste eeuwse gebouwen plaats vond. Een gedeelte van de gebouwen, de aanleg van verhardingen en het plaatsen van regenwaterputten gebeurd in de voormalige voortuinstroken. De kans bestaat dat de toekomstige werken eventueel bewaard archeologisch erfgoed bedreigen.

In de buurt van het onderzoeksgebied ontbreken natuurlijke waterlopen. De dichtstbijzijnde holocene rivierafzettingen bevinden zich op een afstand van 4,5 km ten noorden en ten zuiden van het onderzoeksgebied. Ook kleine oppervlakten natte depressiegronden bevinden zich op een afstand van meer dan 350 m van het onderzoeksgebied.

Twee gekende archeologische vindplaatsen liggen op een afstand tussen 570 en 1000 m van het onderzoeksgebied. Het gaat om de neogotische kerk van Maria-ter-Heide en een site waar in 1911 in het zuiden van het Groot Schietveld waar een mesolithische vindplaats werd opgegraven in 1911. Op dezelfde plaats werd in 2014 een vondstenconcentratie van lithisch materiaal uit het mesolithicum aangetroffen bij een vennetje. Ter hoogte van deze vindplaats wordt het ontbreken van een natuurlijke waterloop gecompenseerd door de aanwezigheid van natte depressiegronden.

De bodem van het onderzoeksgebied, geclassificeerd als bebouwde zone, is met hoge waarschijnlijkheid een podzolbodem. Een goed bewaarde Podzolbodem is gunstig voor de bewaring van eventueel aanwezige steentijd artefactensites. Door het aanplanten van bos op het einde van de 18de eeuw en het bouwen en later afbreken van woningen zijn de bovenste lagen van de bodem niet meer ongeroerd. Archeologische artefacten die in deze lagen aanwezig zijn lopen risico op beschadiging en verplaatsing. De originele context waarin de artefacten bewaard bleven is er verstoord. Dergelijke locaties zijn relatief ongeschikt voor het vinden van intacte steentijd artefactensites.

Op basis van al deze argumenten wordt de kans op het aantreffen van een intacte steentijd artefactensite als zeer laag ingeschat

De sequentie van historische cartografische bronnen van het midden van de 18de eeuw tot de eerste helft van de 20ste eeuw maakt duidelijk dat het onderzoeksgebied in de nieuwe tijd deel uitmaakte van een uitgestrekt heidegebied. Van het einde van de 18de eeuw tot het tweede kwart van de 20ste eeuw maakte het onderzoeksgebied deel uit van een sterbos dat bestond uit naaldbomen. Voor de periode van de late middeleeuwen tot het begin van de 20ste eeuw worden er binnen het onderzoeksgebied geen sporen van permanente bebouwing verwacht.

In de loop van het tweede kwart van de 20ste eeuw werden er op het onderzoekgebied gebouwen voorzien van een kelder opgetrokken. De gebouwen werden afgebroken in het begin van de 21ste eeuw.

De afwezigheid van archeologisch erfgoed dat dateert van de protohistorie tot de volle middeleeuwen kan op basis van de gegevens verzameld tijdens het bureauonderzoek niet worden uitgesloten. Ook de impact van het bouwen en afbreken van gebouwen in het recente verleden op mogelijk aanwezige sporensites kan niet worden ingeschat..

Gezien de impact van de geplande bodemingrepen en de geformuleerde archeologische verwachting wordt verder archeologisch vooronderzoek aanbevolen. Het onderzoek moet duidelijk maken of er archeologisch erfgoed aanwezig is binnen het onderzoeksgebied en of verder onderzoek kan leiden tot kennisvermeerdering.

De initiatiefnemer beroept zich op economische redenen om verder vooronderzoek uit te stellen tot na het verlenen van de omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen. Daarom wordt voorgesteld een proefsleuvenonderzoek uit te voeren in uitgesteld traject. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zullen eventuele verdere maatregelen bepaald worden.

2.2 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

2.2.1 Administratieve gegevens

Projectcode		2019H279
Actoren		Marleen Arckens OE/ERK/Archeoloog/2016/00142 veldwerkleider
Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Brasschaat
	Deelgemeente	/
	Site	Halenlei
Kadastrale gegevens		Brasschaat, Afdeling I, sectie B, percelen 119B3, 119A3, 119Y2, 119Z2, 119X2, 119W2, 119F3, 119V2, 119T2, 119S2, 119E3, 119R2, 119P2, 119D3, 119M2, 119N2, 119L2, 119K2, 119H2, 119C3, 119G2, 119F2, 119D2, 119E2, 119C2, 119B2, 119Z, 119A2, 119Y, 119X, 119V, 119W
Oppervlakte onderzoeksgebied		8323 m2
Bounding box	punt 1 (NW)	x 160226,8 y 224341,9
	punt 2 (ZO)	x 160415,5 y 224186,1

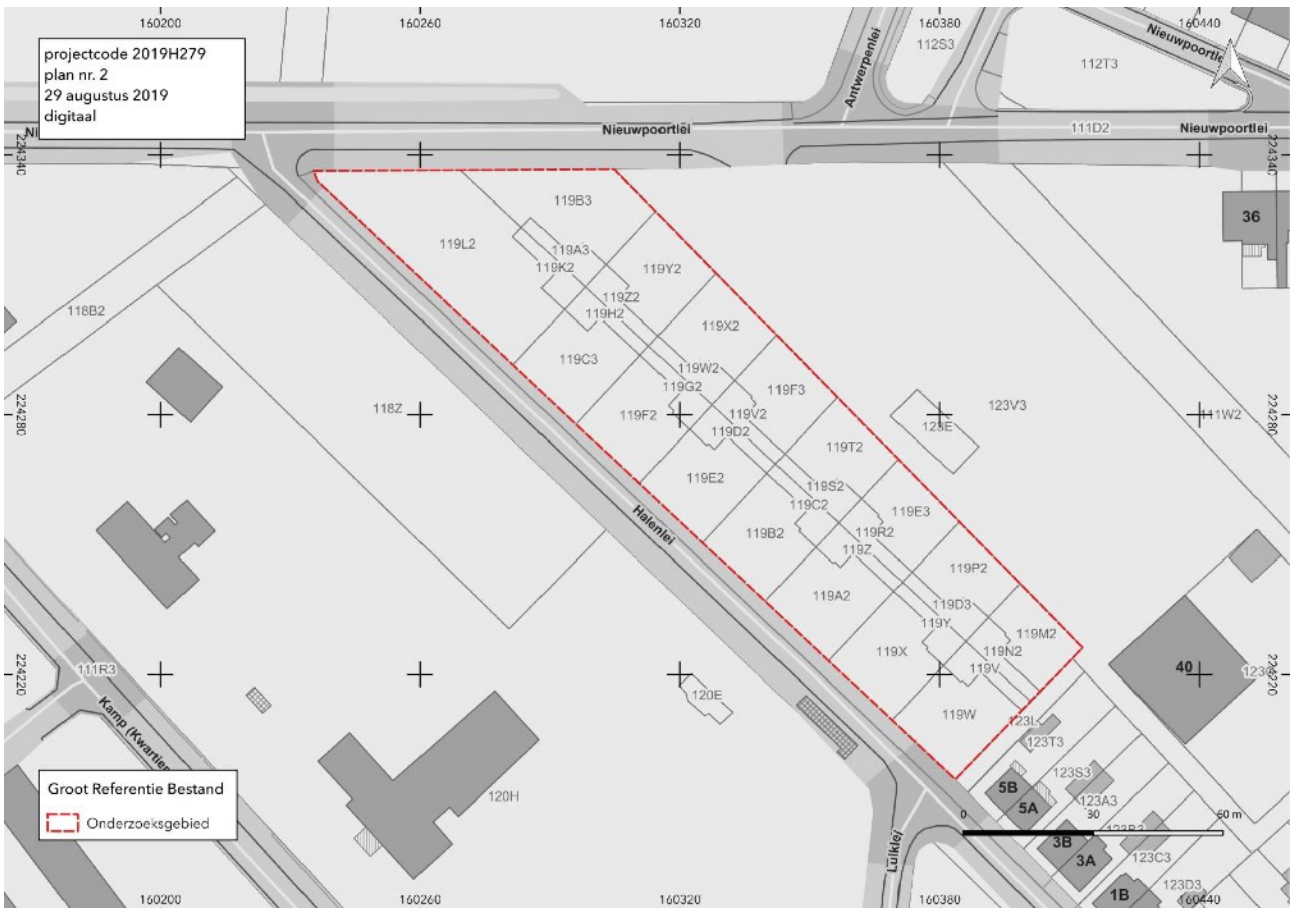

Fig. 23 Situering van het onderzoeksgebied uitgesteld vooronderzoek in overlay op het GRB. © Geopunt

2.2.2 Onderzoeksstrategie en methode

Binnen het vooronderzoek met uitgesteld traject kunnen verschillende onderzoeksmethoden worden toegepast. Hieronder volgt een overzicht van de onderzoeksmethodes en een afweging of zij al dan niet kunnen worden ingezet om het projectgebied verder te onderzoeken.

Veldkartering is voor het onderzoeksgebied niet haalbaar vermits het onderzoeksgebied volledig begroeid is met gras.

Aangezien voor de periodes voorafgaand aan de nieuwe tijd enkel grondsporen worden verwacht, wordt geen geofysisch onderzoek aanbevolen. De omvang van de sporen uit periodes voorafgaand aan de late middeleeuwen en het geringe verschil in fysisch contrast tussen de vulling van dergelijke sporen en de omringende bodem bemoeilijkt de detectie van deze sporen met geofysische methoden.¹ Bovendien levert geofysisch onderzoek te weinig bruikbare resultaten op met betrekking tot de chronologie van eventuele sporen.

Landschappelijk bodemonderzoek verschaft een beeld van de bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied en resulteert in een archeologische verwachting, maar niet in uitspraken over de aan-of afwezigheid van archeologische sporensites. Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek zijn geschikt om prehistorische sites van jager-verzamelaars in kaart te brengen. Vermits op basis van de gegevens verzameld tijdens het bureauonderzoek geen goed bewaarde prehistorische sites worden verwacht, worden deze methodes van vooronderzoek niet aanbevolen. Hetzelfde geldt voor proefputten in functie van steentijd. De bodeminformatie als resultaat van een landschappelijk booronderzoek kan ook verkregen worden uit de profielen die worden geregistreerd tijdens een proefsleuvenonderzoek.

Proefsleuven zijn een instrument waarmee sites kunnen worden gelokaliseerd en geëvalueerd. Zij geven informatie over de aan- en afwezigheid, de aard, omvang en kwaliteit van het archeologisch erfgoed, geven de relevante archeologische niveaus aan en maken het mogelijk om de kosten in te schatten die gepaard gaan met eventueel vervolgonderzoek. Zij bieden bijkomend het voordeel dat een transect doorheen het landschap of de bodem bekomen wordt.² Om deze redenen en omwille van het evenwicht tussen de kosten, de onderzoeksinspanning en de te verwachten resultaten wordt enkel een proefsleuvenonderzoek aanbevolen.³

De te verwachten onderzoekssituatie is een site zonder complexe stratigrafie. De te onderzoeken zone heeft een oppervlakte van 8323 m².

¹ Schmidt et al. 2015, 45.

² https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/proefsleuven; Tol et al. 2004.

³ Tol et al. 2012.

2.2.3 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Op basis van de geplande bodemingrepen, de actuele archeologische voorkennis over het projectgebied en de verwachting ten aanzien van de archeologische waarde wordt de doelstelling van het vooronderzoek met ingreep in de bodem als volgt omschreven: er wordt een archeologische evaluatie uitgevoerd van het volledige projectgebied. Dit houdt in dat archeologisch erfgoed wordt opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd. Verder wordt de impact van de werken op het potentieel aanwezig archeologisch erfgoed bepaald. Ook de mogelijkheid van in situ behoud wordt onderzocht en indien dit niet kan worden er aanbevelingen voor vervolgonderzoek en bewaring ex situ geformuleerd.

Het onderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen⁴:

Algemeen

- Zijn er archeologische sporen bewaard en wat is de aard van deze sporen?
- Zijn er archeologische vondsten bewaard en wat is de aard van deze vondsten?
- Wat is de bewaringskwaliteit en gaafheid van de sporen?
- Zijn er archeologische structuren of spoorassociaties te herkennen?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht zowel vanuit methodologie als aanpak voor vervolgonderzoek?

Perioden en sites

- In welke periode(n) kunnen de sporen gedateerd worden?
- Zijn er kenmerken die wijzen op de aanwezigheid van permanente of tijdelijke nederzettingen in één of meerdere perioden en wat zijn die kenmerken?
- Zijn er elementen die wijzen op continuïteit of fasering van de nederzettingen of structuren?
- Welke elementen uit het archeologisch ensemble dragen bij tot de kennis van de economische en sociale relaties in de verschillende perioden of fasen?
- Zijn er sporen van landgebruik (perceelsindeling, wegen, akkers, grondstofwinning,...)
- Zijn er sporen van ambachtelijke/agrarische activiteit ?
- Strekken de sites zich uit over de grenzen van het onderzoeksgebied

Landschap en bodem

- Hoe is de oorspronkelijke bodem opgebouwd en hoe is die in de loop van de tijd geëvolueerd

⁴ Erynck et al. 2016.

2.2.4 Onderzoekstechnieken proefsleuvenonderzoek

Het proefsleuvenonderzoek moet voldoen aan de generieke bepalingen voor vooronderzoek met ingreep in de bodem en bijkomend aan de vereisten voor vooronderzoek op een site zonder complexe verticale stratigrafie opgenomen in de Code van Goede Praktijk.

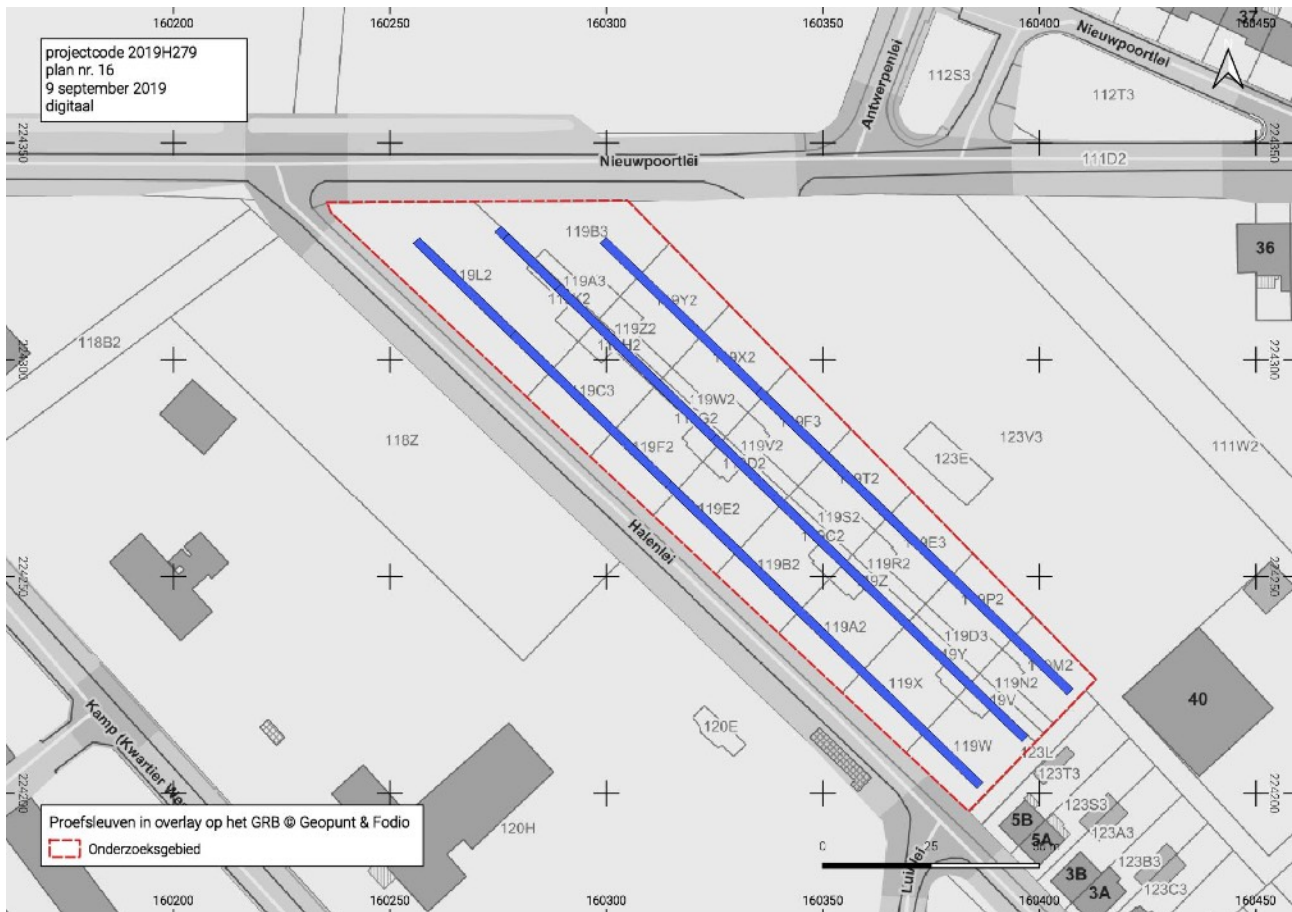

Fig. 26 Situering van de proefsleuven in overlay op het GRB. © Geopunt & Fodio

Er wordt gewerkt met parallelle en continue proefsleuven. Het hanteren van continue proefsleuven biedt het voordeel dat het aantal machinebewegingen tot een minimum herleid wordt en dat er één archeologisch niveau kan worden aangehouden. De techniek laat ook toe een transect door het terrein aan te leggen.⁵ De sleuven zijn 2 meter breed en worden parallel aan de westelijke perceelsgrens gegraven. De oriëntatie van de sleuven is noordwest-zuidoost. De voorgestelde oriëntatie biedt een goede kans op het herkennen van de hoofdzakelijk west-oost georiënteerde structuren uit de late middeleeuwen en vroeger. De afstand van middenpunt tot middenpunt tussen de sleuven bedraagt maximaal 15 m. De sleuven worden gegraven in de voortuinstroken en tuinen van de vroeg 20ste-eeuwse bebouwing. Als uitgangspunt wordt een dekkingsgraad van 12,5 % genomen ten opzichte van de zone waarbinnen proefsleuven worden gegraven, opgedeeld in 10 % sleuven en 2,5 % kijkvensters, dwarssleuven of volgsleuven.

De aanwezigheid van een prehistorische site is weinig waarschijnlijk gezien de resultaten van het bureauonderzoek, maar nooit uit te sluiten. Tijdens de graafwerken wordt daarom aandacht gevraagd voor concentraties van lithische artefacten. In geval er lithische artefacten bewaard bleven moet worden ingeschat of het gaat om een concentratie die te maken heeft met een activiteitenzone of eerder om verspreide artefacten.

Het onderzoek is succesvol wanneer er kan worden achterhaald of er al dan niet archeologische sporen bewaard bleven binnen het onderzoeksgebied en de kwaliteit van de sporen kan worden bepaald, zowel op het vlak van hun bewaring, als op het vlak van kenniswinst, zoals geformuleerd in de onderzoeksvragen.

⁵ https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/proefsleuven
Fodio projectcode 2019H279

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Geen

Randvoorwaarden

Ten opzichte van de hoogstammige bomen aan de Nieuwpoortlei en de solitaire hoogstammige naaldboom ter hoogte van de oostelijke perceelsgrens wordt een beschermingszone gerespecteerd die zich uitstrekt tot minimaal 2 m buiten de kroonprojectie. Binnen deze zone wordt geen grond afgegraven. De zone wordt bij voorkeur ook niet met de kraan of ander rollend materieel betreden.

